

Men ingen medalje har to forsider. Man kunne ønske at en så flott bok ikke hadde valgt linjeavstand 1 – eller under. Den som er over 40 år og kan lese teksten uten problemer, må ha det øyelegen Dag Riise karakteriserer som god øyehelse. Min andre innvending er alvorligere. Hvorfor har så mange som skriver helsehistorie så dårlige kildehenvisning til tekst og bilder? En bok kan godt være både leseverdige og lett tilgjengelig, samtidig som den spesielt interesserte får mulighet til å sette seg inn i det man er spesielt interessert i. Og hvor er registeret? Det mangler for ofte i bøker av denne typen.

Men bokens forfattere, redaktører og lokale sponsorer fortjener stor ros. Boken fortjener lesere langt utenfor det geografiske område den tar for seg.

Per E. Børdahl

Kvinneklivnikken
Haukeland Universitetssykehus

Fargerikt om regimentskirurgen

Torstein I. Bertelsen

Regimentskirurgen

Wilhelm Johannes Schwindt 1766–1826
og hans lærlinger

231 s, ill Bergen: Forlaget Regius, 2003.

Pris NOK 380

ISBN 82-30300364

Siden middelalderen har Bergen tradisjoner som Norges største havneby, som et vindu mot Europa og et internasjonalt knutepunkt. Hit kom folk fra hele Europa, for å drive handel og å søke

arbeid, og herfra reiste mange ut både for lengre opphold og i samband med sjøfart. Navn som Skottegaten og Tyskebryggen minner om mange nasjonaliteter som har holdt til her. Bergen var også byen hvor det første norske apoteket ble grunnlagt og hvor den første offentlige legestilling i landet ble opprettet. Hit kom leger, kirurger, feltskjærere og barberere for å søke arbeid. I eldre tider gikk legeutdanning langs to parallelle løp. Det ene var et universitetsstudium, fortrinnsvis i København hvor forelesningene primært var på latin og det ble arbeidet mest med innvortes medisin. Det var den såkalte medicus. Den andre utdanningsveien var praktisk, ofte tilknyttet det militære, hvor man lærte sårkirurgi og forskjellige praktiske behandlingsmåter, brukte blodigler og drev årelating i tillegg til at mange var barberere. Disse fikk svært tidlig sitt eget laug i Bergen, og det var skarp

konkurransen mellom dem og de universitetsutdannede legene.

En spesiell posisjon hadde den tyske militærkirurgen Wilhelm Johannes Schwindt (1766–1826), og på mange måter er han en gåte. Hans faglige dyktighet var helt uvanlig. Han gjorde flere kirurgiske inngrep som gav ham et godt renommé over hele landet. Han behandlet biskop Johan Nordahl Bruns (1745–1816) plagsomme sår på foten, som trolig skyldtes syfilis, og han opererte øyet ved å fjerne et stykke av regnbuehinnen hos en kjent kjøpmannskone. Schwindt giftet seg med en rik kvinne i Bergen og ble etter hvert byens mest respekterte lege. Livet til Schwindt ble like fargerikt som hans personlighet. Han var oppe i dramatiske strider, han var feltkirurg i store slag, og hans privatliv var selv etter datidens målestokk noe uryddig.

Som militærkirurg måtte han ofte behandle skurv hos soldatene. En hudsykdom som gir overfladiske sår og tykke skorper og fører til håravfall. Det var vanskelig å få soldatene til å bedre sin personlige hygiene inntil Schwindt satte et stort oppslag utenfor sovesalen: «Skurvede drenge giver skaldede menn!» Det hjalp.

Torstein Bertelsen er pensjonert professor i øyesykdommer ved Haukeland sykehus, er tidligere dekanus ved Det medisinske fakultet og har bygd opp oftalmologien i Bergen til et internasjonalt nivå. Gjennom flere år har han som pensjonist drevet arkivstudier omkring de gamle legene og kirurgene i Bergen med hovedvekt på Schwindt. Resultatet er blitt en delikat bok med riklig bildemateriale, og en særdeles frodig og fargerik skildring av miljøet og helsevesenet i Bergen på 1700-tallet og tidlig på 1800-tallet. Bertelsens styrke er hans grundighet i forhold til kilde-materiale, samtidig som han gir en bred fremstilling og setter hovedpersonen inn i en historisk ramme som er høyst leseverdige. Det vrirler av fargerike og fornøyelige historier i tillegg til at man lærer om viktige deler av norsk medisinsk historie. Med Bergen som innfallspunkt blir boken en skildring av den tidlige utviklingen til helsevesenet i Norge. Den er et viktig supplement til de bøkene som blir gitt ut i samband med 400-årsjubileet for den første offentlige norske legestilling.

Boken vil ha stor interesse ikke bare for leger, men også for andre helsearbeidere med historisk interesse og som ønsker å vite mer om medisinen utvikling. Dramatiske kirurgiske inngrep, kollegiale stridigheter og slåsskamper, kombinert med rettssaker og munnhuggeri får dagens konflikter i helsevesenet til å blekne fullstendig. En særdeles leseverdige bok som anbefales på det varmeste.

Ole Didrik Lærum

Gades institutt
Haukeland Universitetssykehus

Norsk utviklingshjelp gjennom 50 år

Jarle Simensen, Arild Engelsen Ruud,
Kirsten Alsaker Kjerland, Frode Liland, red

Norsk utviklingshjelps historie

Bind 1: Norge møter den tredje verden (1952–75)

Bind 2: Vekst, velvilje og utfordringer (1975–89)

Bind 3: På bred front (1989–2002)

3 bind, 915 s, ill, tab. Bergen: Fagbokforlaget, 2003. Pris NOK 1198 (samlet)

ISBN 82-7674-822-8/823-6/824-4

Forfatterne gir ikke selv klart uttrykk for hvilken lesergruppe de henvender seg til, men verket er bestilt til feiringen av 50-årsjubileet for norsk statlig utviklingshjelp. Utenriksdepartementet startet prosessen,

betalte prosjektet med bistandsmidler og satt selv i styringsgruppen. Vi står overfor et stykke krønikeskriving på bestilling av den viktigste aktøren i historien. Forskningsrådet har stått for den faglige tilretteleggingen, og forfatterne er anerkjente historikere som etter beste evne har prøvd å få til en objektiv fremstilling av et stykke historie der mange har interesser og vi andre har sterke meninger. Det kan ikke ha vært lett!

Mye av teksten er derfor faktaorientert og dokumenterende. Det finnes både kildeangivelser, bilde-, saks- og personregistre i hvert bind. I en tid med mange smarte tekstbehandlingsverktøy på datamaskinen, er det rart at registrene ikke er mer omfattende. Mange lesere vil ønske å se om deres organisasjon, noen de kjenner eller prosjektet som de føler for, er omtalt. Ofte står det i teksten, men finnes ikke i registeret.

Tallrike enkelthistorier om prosjekter, personer og saker gjør at det blir spennende lesing. De får også frem den debatten som utviklingshjelpen har vært omgitt av.

Forfatterne har ikke vært redde for å gjengi kritiske meninger og våger til og med å sette fingeren på «ekspertenes» livsstil og misjonærenes «skjulte agenda». Fremstillingen er imidlertid balansert og skaper grunnlag for egne refleksjoner.

Likevel lider historiefremstillingen av den samme vrangforestilling som debatten om utviklingshjelp: man leter desperat etter hva slags effekt innsatsen hadde, og man har en urealistisk forventning om hvor mange prosjekter som skal gi den ønskede effekten. Går det «galt», spør vi straks:

«hva gjorde vi feil?» Hjemme vet vi at bygging av et sykehus gir et antall behandlingsplasser. Langt hjemme fra vil vi gjerne måle det samme i bedre helse. For å ane hvorfor sykehusbygging ikke automatisk gir bedre helse trenger vi å vite mye mer enn det et slikt verk kan romme. Derfor blir mange av diskusjonene svært grunne.

Språket er klart og lett, illustrasjonene er assosiasjonsskappende og tabeller og diagrammer inneholder mye viktig informasjon. Likevel oppstår det et problem på grunn av verkets epokeinndeling.

Når en tabell viser utviklingen gjennom en epoke i et bind og gjør nysgjerrig på hvordan dette var i forrige eller neste epoke – blir man nesten alltid skuffet når man leter etter tilsvarende data i de andre bindene.

U-land og u-hjelp er av de ord som ikke finnes i registrene, men som likevel finnes både på og mellom linjene. U- står for utvikling, denne vakre eufemismen som skal styrke vår begeistring for å hjelpe andre fremover mot slik vi utviklede har det. Den økonomiske utviklingen er vakkert illustrert (bind 2, side158), og har gått mot større internasjonal urettferdighet siden midten av 1980-årene. Men u- skaper også et kvalitativt skille mellom «vi» (utviklede, giverne, som har løsningene) og «dem» (underutviklede, mottakerne, som har alle problemene). Når en av hjørnesteinene i nyere norsk bistandssamarbeid er *likeverdige samarbeid*, blir saksfremstillingen mange steder dobbeltkommunisierende. Samarbeidet er i virkeligheten like viktig for alle parter. Vi trenger alle utvikling. Det har foregått en viktig debatt om hvordan språkbruken i norsk utviklingssamarbeid skaper holdninger, og det foregår en like viktig debatt om hvordan Norge, og ikke minst universitetene, trenger internasjonalsisering. Dette er skuffende lite reflektert i verket.

Også begrepet «land», som et begrenset, autonomt territorium, har gjennomgått en endring i de siste 50 årene. Det siste bindet tar opp denne problematikken under overskriften, *Ytre rammevilkår*. Dette er spennende og viktig lesing, og forfatterne er flinke til å få frem at Norge ofte taler med to stemmer og prøver å maskere egeninteresser. Hvis man ønsker å delta i fronten av debatten om utviklingshjelp, start med å lese disse kapitlene. Det burde gi grunnlaget for en debatt om *norsk* utvikling, internasjonalt samarbeid, demokrati og menneskerettigheter.

Spiller helse noen rolle for utvikling? Ikke særlig mye, om man skal dømme etter den plassen helsearbeid har fått i dette verket.

Forfatterne synes ikke å ha tatt innover seg den betydningen helse er gitt i utviklingsprosessen de siste 5–10 årene. Fokuset på kvinner og barn kommer generelt ganske bra frem. Landbruket får stor plass uten at linjen til ernæring og helse trekkes klart. Vaksinasjon, rasjonell bruk av medikamenter og rusmiddelarbeidet glimrer med sitt fravær, selv om norsk innsats på disse områdene har vært betydelig.

Tilsvarende gjelder området forskning. Det sies mye om utviklingsforskning, men forskning på felt av spesielt stor betydning for fattige land er nesten usynlig, på tross av at Norge på ingen måte har vært passive på den internasjonale arenaen.

Antakelig er den viktigste målgruppen de med sterke meninger om utviklingshjelp. Siden Tidsskriftets lesere gjerne mener noe om helse, er denne anmeldelsen skrevet med et slikt perspektiv. Jeg fant ikke mye om helse. Uansett hva man mener, verket er verdifullt fordi forfatterne legger stor vekt på å dokumentere med tall og faktaopplysninger.

Gunnar Bjune

Seksjon for internasjonal helse, Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin, Universitetet i Oslo

Rehabilitering av opiatavhengige

Helge Waal, Egil Haga, red

Maintenance treatment of heroin addiction. Evidence at the crossroads

333 s, tab, ill. Oslo: Cappelen akademisk forlag, 2003. Pris NOK 375
ISBN 82-02-22651-4

En god bok som på en imponerende måte samler kunnskapen om legemiddelassistert rehabilitering av heroinavhengige. Den er omfattende og utfyllende, samtidig som den er lettles og relativt oversiktlig.

Utgangspunktet er den femte konferansen til European Opiate Addiction Treatment Association avholdt i mai 2002 i Oslo. I stedet for å utgi et hefte med sammenfatning av konferansen, valgte arrangørene å utgi de sentrale bidragene i bokform med kommentarer og innledninger. Det var et godt valg. Her bidrar sentrale kunnskapsbærere innen feltet med grundige kapitler. Vi får belyst kliniske, nevrobiologiske og epidemiologiske aspekter ved legemiddelassistert rehabilitering. Hver del av boken har poengterte politiske og kulturelle kommentarer. Farmakologien rundt de ulike medikamentelle alternativene blir grundig gjennomgått.

Den forskningsbaserte kunnskapen i feltet får hoveddelen av oppmerksomheten. Selv om det legges mest vekt på legemiddeldelen av den legemiddelassisterte rehabiliteringen, formidles at rehabiliteringen skal stå i fokus og at legemiddelbruken bare er en støtte i denne rehabilitering. Boken er gjennomarbeidet og gjennomtenkt. Den er pent utstyrt, med en tiltalende forside.

Noen innvendinger vil jeg likevel komme med. En strengere redigert bok hadde gitt enda større anvendelighet. Det er mange gjentakelser og et stikkordregister mangler. Tabellene og figurene er for store, og gjør at sidene er tunge å lese. Det hadde ikke vært nødvendig, men er antakelig et produkt av bokens utgangspunkt. Hadde man lagt ned litt ekstra arbeid er jeg sikker på at den ville blitt en viktig bok innen feltet internasjonalt. Små innvendinger mot denne solide fagboken redigert og utgitt i Norge. Den bør være tilgjengelig for alle som arbeider og som tar beslutninger innen feltet.

Jørgen Bramness

Nasjonalt Folkehelseinstitutt, Divisjon for Rettstoksikologi og Rusmiddelforskning

Å ville så gjerne

Petter Holmesland

Jeg vil så gjerne – tanker om klienter og deres psykiater

184 s. Oslo: Pax forlag, 2003. Pris NOK 238
ISBN 82-530-2479-7

Forfatteren har etter eget utsagn skrevet en bok om «klienter og deres psykoterapiprosess», men boken inneholder langt mer, f.eks. om møter i psykoterapi, om menneskedyrets atferd, om ondskap, om livet, om Freud og om Petter Holmesland. Det er en krevende oppgave å skulle anlegge så mange synsvinkler på fenomenet «menneskedyret» som utgangspunkt for å belyse relasjonen mellom to mer like enn forskjellige utgaver av arten: klient og terapeut.

Boken er delt inn i 23 kapitler eller snarere epistler, som i henhold til forlagets vaskeseddel «...bygger på fragmenter og erfaringer fra mer enn 25 år som psykiater.»

Nettopp det er boken preget av, fragmenterte tekster, dels fra oppdiktede terapiforløp, dels fra forfatterens egne livsanskuelser, som han ikke har maktet å få tilstrekkelig sammenheng ut av. Derfor blir det opprinnelige budskap om møtet mellom to mennesker i den høyst spesielle kontekst en psykoterapi er, forstyrret av for mange innfall og utfall. Forsøk på å forstå og forklare menneskedyrets ondskapsstyrte atferd, belyst ved Hitler og Henry Rinnan, blir for overfladisk og forsterker det fragmenterte preget.

Mest helhet er å finne i historien om Ingrid som er en autentisk pasients fortelling om seksuelle overgrep. Den viser hvor